

III разред

Друштво физичара Србије и Министарство просвете
науке и технолошког развоја Републике Србије
ЗАДАЦИ- БЕТА КАТЕГОРИЈА*

ОКРУЖНИ НИВО
20. фебруар 2021.

1. За мерење активне снаге индуктивног пријемника користи се струјно коло чија је схема приказана на слици 1. Амперметар и волтметар сматрати идеалним. Капацитет кондензатора C се подеси тако да ефективна вредност струје кроз грану са генератором наизменичног напона буде минимална ($I_{\min}$). Доказати да је активна снага индуктивног пријемника дата формулом $P_a = UI_{\min}$. [20 поена]

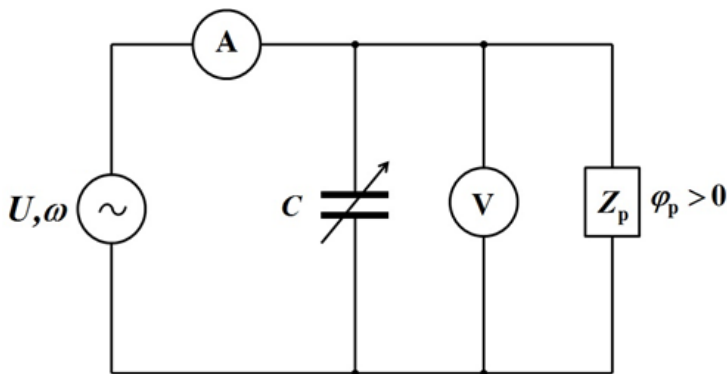
2. Бесконачан проводник који се налази у ваздуху, савијен је као на слици 2.а. Делови проводника датих у виду полуправа, леже дуж правца x и y -оса, слика 2.а. Кружни прстен формиран увијањем проводника је полупречника $R = 10\text{ cm}$ и лежи у равни α . Раван α садржи y -осу и са z и x -осама заклапа угао $\theta = 45^\circ$ (слика 2.а). У координатном почетку O , на слици 2.а, жице проводници су изоловани и не долази до формирања чвора, већ струје теку као на слици 2.а. Оса симетрије која пролази кроз центар кружног прстена C и нормална је на раван α , у којем лежи кружни прстен, сече x -осу у тачки M . Уколико кроз проводник тече струја јачине $I = 1\text{ A}$, одредити интензитет индукције магнетног поља у тачки M . Узети да је магнетна пропустљивост ваздуха једнака магнетној пропустљивости вакуума, $\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7}\text{ H/m}$.

Интензитет индукције магнетног поља од праволинијског проводника у тачки O датог у виду полуправе aA , као на слици 2.б, се може се одредити као половина интензитета индукције магнетног поља у тачки O бесконачно дугог проводника датог у виду праве a на слици 2.б. [20 поена]

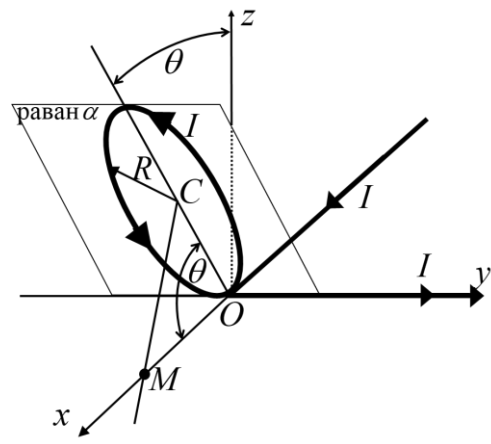
3. У колу 3 са слике одредити укупну снагу која се развија на отпорницима R_1, R_2, R_3 и R_4 . Познато је $\varepsilon = 90\text{ V}$, $r = 0,55\ \Omega$, $R_1 = 10\ \Omega$, $R_2 = 20\ \Omega$, $R_3 = 60\ \Omega$ и $R_4 = 60\ \Omega$. Отпорности спојних проводника, контаката, и унутрашњу отпорност генератора електромоторне силе занемарити. [20 поена]

4. За електрично коло наизменичне струје са слике 4 одредити напон између тачака A и B . Дати су елементи кола $R = 10\ \Omega$, $R_1 = 20\ \Omega$, $R_2 = 25\ \Omega$, $C = 1\ \mu\text{F}$, $\omega = 100\pi\text{ rad/s}$ и $U = 20\text{ V}$. [20 поена]

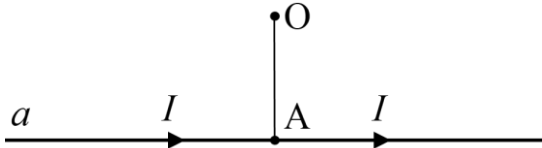
5. На $p-V$ дијаграму (слика 5) приказана су два кружна циклуса, циклус A ($1 \rightarrow 2 \rightarrow 3 \rightarrow 4 \rightarrow 1$) и циклус B ($5 \rightarrow 6 \rightarrow 7 \rightarrow 8 \rightarrow 5$). Означимо коефицијент корисног дејства циклуса A са η_A , а циклуса B са η_B . Ако је позната вредност њиховог односа $k = \frac{\eta_A}{\eta_B}$, $k > 1$, одредити η_A и η_B у зависности од k . У оба циклуса радна супстанца је један мол истог идеалног једноатомског гаса. [20 поена]

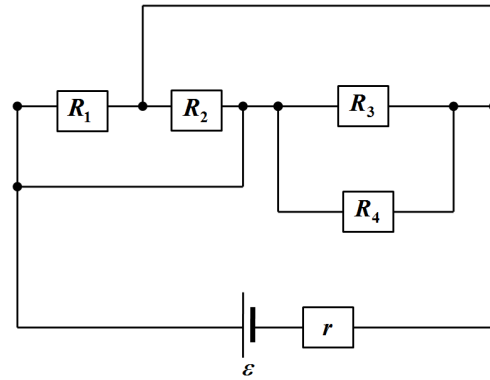
слика 1

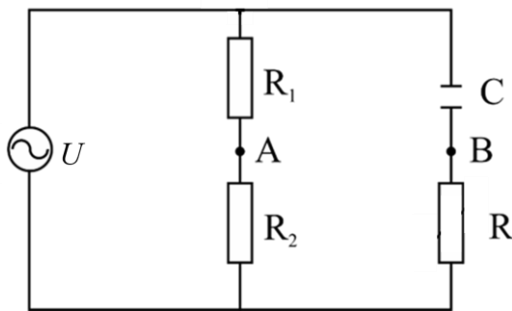
слика 2.а

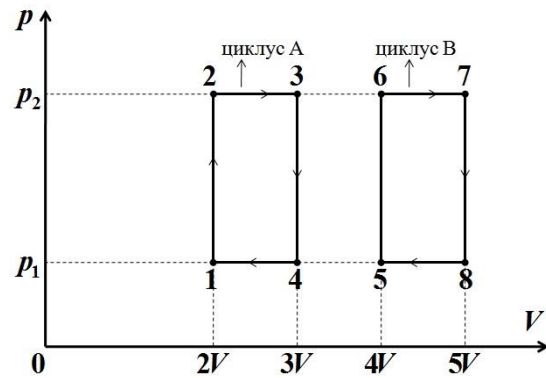
слика 2.б

слика 3

слика 4

слика 5

Решења свих задатака треба јасно образложити са јасно дефинисаним физичким законима и величинама које користите приликом решавања задатака. Нарочито дефинисати ознаке које уводите а које нису уобичајене.

* У бета категорији такмиче се ученици који похађају одељења која раде по програмима гимназија општег типа, специјализованих гимназија за области које нису математика и физика, средњих стручних школа и уметничких школа.

Задатке 1,3,5 припремио: Владимир Чубровић; задатке 2, 4 припремили: Љубица Кузмановић и Христина Делибашић, ПМФ Крагујевац

Рецензент: проф. др Ненад Стевановић, ПМФ Крагујевац

Председник Комисије за такмичења ученика средњих школа: доц. др Владимир Марковић, ПМФ Крагујевац

Свим такмичарима желимо успешан рад!

III разред

Друштво физичара Србије и Министарство просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије
РЕШЕЊА-БЕТА КАТЕГОРИЈА*

ОКРУЖНИ НИВО
20. фебруар 2021.

1. Први начин. Активна снага пријемника је $P_a = UI_p \cos(\varphi_p)$ [2п]. Први Кирхофов закон примењен на чвор В је

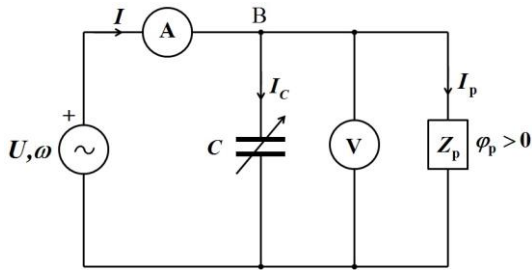
$\underline{I} = \underline{I}_C + \underline{I}_p$ [2п] (слика 1.а), где је $\underline{I}_C = j\omega C \underline{U}$ [2п] и $\underline{I}_p = \frac{\underline{U}}{\underline{Z}_p} = \frac{\underline{U}}{R + jX_p} = \frac{R_p - jX_p}{Z_p^2} \cdot \underline{U}$ [3п], тако да је

$\underline{I} = \left[\frac{R_p}{Z_p^2} + j \left(\omega C - \frac{X_p}{Z_p^2} \right) \right] \cdot \underline{U}$, па је $I = \sqrt{\left(\frac{R_p}{Z_p^2} \right)^2 + \left(\omega C - \frac{X_p}{Z_p^2} \right)^2} \cdot U$ [4п]. Струја I има минимум када је $\omega C - \frac{X_p}{Z_p^2} = 0$ тј.

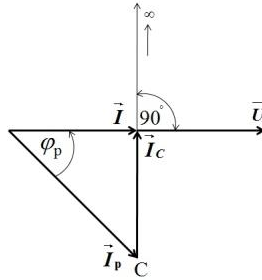
када је $\omega C = \frac{X_p}{Z_p^2}$ и тада је њена вредност $I_{\min} = \frac{R_p}{Z_p^2} \cdot U$ [2п]. Како је $\frac{R_p}{Z_p} = \cos(\varphi_p)$ [2п] следи

$I_{\min} = \frac{U}{Z_p} \cos(\varphi_p) = I_p \cos(\varphi_p)$ [2п] па је активна снага индуктивног пријемника $P_a = UI_p \cos(\varphi_p) = UI_{\min}$ [1п] што је и

требало доказати.

Слика 1.а

Слика 1.б

Други начин. Како је $\vec{I} = \vec{I}_p + \vec{I}_C$, врх фазора $\vec{I}$ налази се на полуправој на којој лежи фазор $\vec{I}_C$ од тачке С за коју је $I_C = 0$, до $+\infty$ када $I_C \rightarrow +\infty$ [5п]. Са фазорског дијаграма се види да је дужина фазора $\vec{I}$ најмања када се он по

правцу поклапа са фазором $\vec{U}$ (слика 1.б) [7п]. Дакле струја I ће бити минимална када је у фази са напонем U , односно када је реактивна отпорност кола једнака нули. У том случају је $I_{\min} = I_p \cos(\varphi_p)$ [5п]. Активна снага индуктивног пријемника је $P_a = UI_p \cos(\varphi_p)$ [2п] па је на основу претходног разматрања $P_a = UI_p \cos(\varphi_p) = UI_{\min}$ [1п], што је и требало доказати.

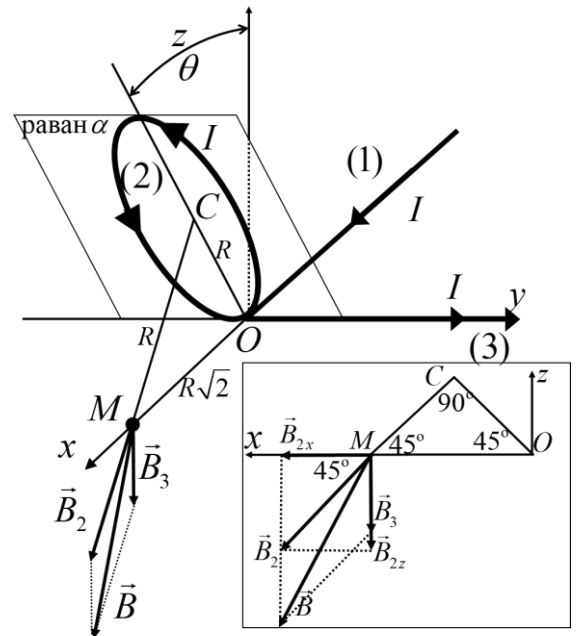
2. Индукција магнетног поља у тачки М је векторски збир индукција магнетних поља које потичу од делова проводника (1), (2) и (3), $\vec{B} = \vec{B}_1 + \vec{B}_2 + \vec{B}_3$ [2п], слика 2. Како се тачка М налази на x -оси, у

продужетку дела проводника (1), интензитет индукције магнетног поља у тачки М од дела проводника (1) је $B_1 = 0$ [1п]. Како је $\overline{OM} = R\sqrt{2}$ индукција магнетног поља од дела проводника (3) износи

$\vec{B}_3 = -\frac{\mu_0 I}{4\sqrt{2}\pi R} \vec{e}_z$ [5п]. Тачка М лежи на оси симетрије кружног прстена, где је $\overline{CM} = R$. Интензитет индукције магнетног поља од

кружног прстена (2) износи $B_2 = \frac{\mu_0}{2} \frac{IR^2}{(R^2 + R^2)^{3/2}} = \frac{\mu_0 I \sqrt{2}}{8R}$ [5п]. Вектор индукције магнетног поља $\vec{B}_2$ можемо разложити на компоненте

$\vec{B}_{2x} = \frac{\mu_0 I}{8R} \vec{e}_x$ [1п] и $\vec{B}_{2z} = -\frac{\mu_0 I}{8R} \vec{e}_z$ [1п]. Резултујући интензитет индукције магнетног поља износи $B = \sqrt{B_{2x}^2 + (B_{2z} + B_3)^2}$ [2п], одакле

слика 2

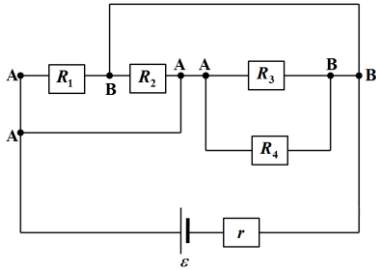

**ТАКМИЧЕЊЕ ИЗ ФИЗИКЕ УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА
ШКОЛСКЕ 2020/2021. ГОДИНЕ.**

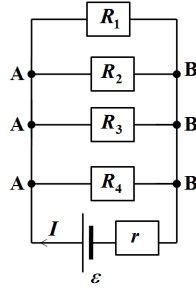

је $B = \frac{\mu_0 I}{R} \sqrt{\frac{1}{64} + \left(\frac{1}{8} + \frac{1}{4\sqrt{2}\pi}\right)^2} \approx 2,8 \mu\text{T}$ [2+1п].

3. Чворови кола који су спојени проводником занемарљиве отпорности су на једнаком потенцијалу. Чворове кола чији су потенцијали једнаки означимо истим латиничним словима (слика 3а). Полазно коло ћемо затим преуредити и изгледаће као што је приказано на слици 3б.

Слика 3а

Слика 3б

Снага генератора електромоторне силе једнака је укупној снази која се развија на свим отпорницима у колу $P_\varepsilon = P_r + P_{R_1} + P_{R_2} + P_{R_2} + P_{R_2}$, тако да је укупна снага која се развија на отпорницима R_1, R_2, R_3 и R_4 једнака $P_{Ru} = P_{R_1} + P_{R_2} + P_{R_2} + P_{R_2} = P_\varepsilon - P_r$ [4п]. Снага генератора електромоторне силе је једнака $P_\varepsilon = \varepsilon \cdot I$ [1п], где је I јачина

струје кроз грану са генератором електромоторне силе $I = \frac{\varepsilon}{R_e}$ [2п], тако да је $P_\varepsilon = \frac{\varepsilon^2}{R_e}$ [1п] (R_e је укупна

еквивалентна отпорност кола). Укупна еквивалентна отпорност кола је $R_e = \frac{1}{\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R_3} + \frac{1}{R_4}} + r \approx 6 \Omega$ [7+1п]. Из

претходног следи да је снага генератора електромоторне силе једнака $P_\varepsilon = \frac{\varepsilon^2}{R_e} \approx 1350 \text{ W}$ [1п]. Снага која се развија

на отпорнику r је $P_r = I^2 r = \frac{\varepsilon^2}{R_e^2} \cdot r \approx 124 \text{ W}$ [1+1п]. Коначно је $P_{Ru} = P_\varepsilon - P_r \approx 1226 \text{ W}$ [1п].

4. **I начин:** Нека је $\vec{I}_1$ јачина струје кроз серијску везу отпорника R_1 и R_2 а, $\vec{I}_2$ јачина струје у грани са кондензатором и потенциометром, слика 4а. Фазорски дијаграм прве гране је приказан на слици 4б. Напони на отпорницима су у фази са струјом у тој грани. Векторски збир ових напона даће резултујући напон извора $\vec{U} = \vec{U}_{R_1} + \vec{U}_{R_2}$, где је $U_{R_1} = R_1 I_1$ [1п] $U_{R_2} = R_2 I_1$ [1п]. Важи да је $I_1 = \frac{U}{R_1 + R_2}$ [1п] За другу грану фазорски дијаграм је

дат на слици 4в, где важи да је $U_c = \frac{1}{\omega C} I_2$ [1п] и $U_R = R_2 I_2$ [1п]. Са фазорског дијаграма важи да је $\vec{U} = \vec{U}_R + \vec{U}_C$,

односно, $I_2 = U / \sqrt{R^2 + \left(\frac{1}{\omega C}\right)^2}$ [1п]. Фазни угао за који струја у грани предњачи у односу на напон те гране је

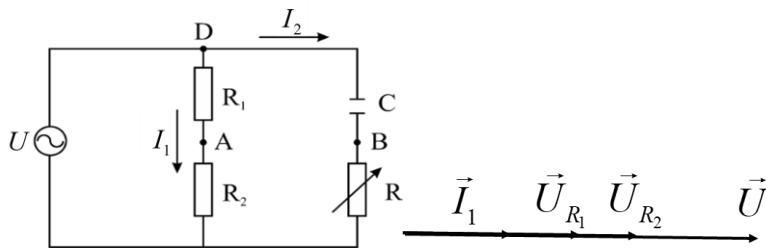
$\phi = \arctan\left(\frac{1}{\omega CR}\right)$ [3п]. На основу дијаграма једне и друге гране, пошто је заједничка величина напон извора, цртамо

фазорски дијаграм на чијој оси је напон, слика 4г, а у односу на њега фазоре напона $\vec{U}_{R_1}$ и $\vec{U}_C$ (слика 4г). Тражени напон је $\vec{U}_{AB} = \vec{U}_{R_1} - \vec{U}_C$, где је $U_{R_1} = \frac{R_1}{R_1 + R_2} U$ [3п], а $U_C = U / \sqrt{(\omega CR)^2 + 1}$ [3п]. Вредност напона између тачака А и В

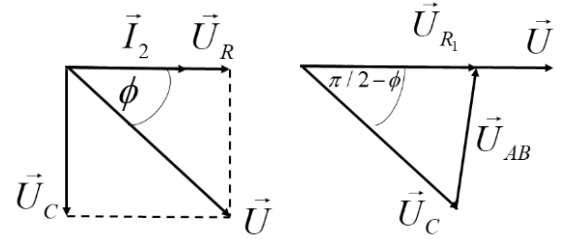
износи
$$U_{AB} = \sqrt{U_C^2 + U_{R_1}^2 - 2U_C U_{R_1} \cos\left(\frac{\pi}{2} - \phi\right)},$$
 односно

$$U_{AB} = U \sqrt{\frac{1}{1+(R\omega C)^2} + \left(\frac{R_1}{R_1+R_2}\right)^2 - \frac{2R_1}{R_1+R_2} \frac{1}{1+(\omega CR)^2}} \approx 11,1 \text{ V [4+1п].}$$

Слика 4а

Слика 4б

Слика 4в

Слика 4г

II начин: У форми комплексних бројева, напон на отпорнику R_1 се може написати као $\bar{U}_{R_1} = R_1 \bar{I}_1$ [1п], при чему је импеданса гране са отпорницима $\bar{Z}_1 = R_1 + R_2$ [4п]. Јачина струје у тој грани је $\bar{I}_1 = \frac{U}{\bar{Z}_1} = \frac{U}{|\bar{Z}_1|} \bar{Z}_1^*$, па на основу тих релација напон на отпорнику R_1 износи $\bar{U}_{R_1} = \frac{R_1}{R_1+R_2} U$ [2п]. Напон на кондензатору C у форми комплексних бројева је $\bar{U}_C = \bar{Z}_C \bar{I}_{CR}$ [1п], док је импеданса гране којој припада дата релацијом $\bar{Z}_2 = R - j \frac{1}{\omega C}$ [4п]. За струју у тој грани важи да је $\bar{I}_2 = \frac{u}{\bar{Z}_2} = \frac{u}{|\bar{Z}_2|} \bar{Z}_2^*$, одакле следи да је напон на кондензатору облика $\bar{U}_C = \frac{U}{(R\omega C)^2 + 1} (1 - j\omega CR)$ [2п].

Тражени напон је $\bar{U}_{AB} = \bar{U}_{R_1} - \bar{U}_C$, односно $\bar{U}_{AB} = U \left(\frac{R_1}{R_1+R_2} - \frac{1}{(R\omega C)^2 + 1} + j \frac{\omega CR}{(R\omega C)^2 + 1} \right)$ [1п], па је

$$|U_{AB}| = U \sqrt{\frac{1}{1+(R\omega C)^2} + \left(\frac{R_1}{R_1+R_2}\right)^2 - \frac{2R_1}{R_1+R_2} \frac{1}{1+(\omega CR)^2}} \approx 11,1 \text{ V [4+1п].}$$

5. За циклус А ($1 \rightarrow 2 \rightarrow 3 \rightarrow 4 \rightarrow 1$) коефицијент корисног дејства је $\eta_A = \frac{A_A}{Q_{1A}} = \frac{(p_2 - p_1)(3V - 2V)}{nc_V(T_2 - T_1) + nc_p(T_3 - T_2)}$ [2п]. По

услову задатка је $n = 1 \text{ mol}$, $c_V = \frac{3}{2}R$ и $c_p = \frac{5}{2}R$, тако да је $\eta_A = \frac{2(p_2 - p_1)V}{3R(T_2 - T_1) + 5R(T_3 - T_2)}$ [1п]. Једначине стања су

редом $p_1 \cdot 2V = RT_1$ [1п], $p_2 \cdot 2V = RT_2$ [1п], $p_2 \cdot 3V = RT_3$ [1п] и $p_1 \cdot 3V = RT_4$ [1п]. На основу претходног је

$$\eta_A = \frac{2}{6 + 5 \frac{p_2}{p_2 - p_1}} (1) [2п].$$

За циклус В ($5 \rightarrow 6 \rightarrow 7 \rightarrow 8 \rightarrow 5$) коефицијент корисног дејства је $\eta_B = \frac{A_B}{Q_{1B}} = \frac{(p_2 - p_1)(5V - 4V)}{nc_V(T_6 - T_5) + nc_p(T_7 - T_6)}$ [2п]. По

услову задатка је $n = 1 \text{ mol}$, $c_V = \frac{3}{2}R$ и $c_p = \frac{5}{2}R$, тако да је $\eta_B = \frac{2(p_2 - p_1)V}{3R(T_6 - T_5) + 5R(T_7 - T_6)}$ [1п]. Једначине стања су

редом $p_1 \cdot 4V = RT_5$ [1п], $p_2 \cdot 4V = RT_6$ [1п], $p_2 \cdot 5V = RT_7$ [1п] и $p_1 \cdot 5V = RT_8$ [1п]. На основу претходног је

$$\eta_B = \frac{2}{12 + 5 \frac{p_2}{p_2 - p_1}} (2) [2п].$$

По услови задатка је $\frac{\eta_A}{\eta_B} = k$ и када убацимо изразе (1) и (2) добијамо $\frac{p_2}{p_2 - p_1} = \frac{12 - 6k}{5k - 5}$. Враћајући претходни израз

**ТАКМИЧЕЊЕ ИЗ ФИЗИКЕ УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА
ШКОЛСКЕ 2020/2021. ГОДИНЕ.**

у изразе (1) и (2) добијамо $\eta_A = \frac{k-1}{3}$ [1п] и $\eta_B = \frac{k-1}{3k}$ [1п].

(У свим задацима признати и друге тачне начине решавања са еквивалентним начином бодовања)